

بررسی میزان موفقیت و اثر بخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در استان مرکزی سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸

۱۳۹۸

ابوالقاسم حسن خانی^{۵۱}

چکیده:

در پژوهش حاضر به بررسی میزان موفقیت و اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در مدارس استان مرکزی پرداخته شده است که نتایج به دست آمده از یافته ها نشان داد که برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر مدارس پذیرا موفق و اثر بخش بوده است . جامعه آماری این پژوهش شامل معلمان پذیرا ، معلمان رابط و مربیان پرورشی دانش آموزان دختر و پسر با نیازهای ویژه در استان مرکزی (شهر اراک (نواحی یک و دو) ، شهرستان های ساوه، خمین ، شازند ، خنداب ، آشتیان ، زرنديه) می باشند که در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ به صورت تلفیقی- فراگیر در کنار دانش آموزان عادی مشغول به تحصیل بوده اند. در این پژوهش با شناسایی دانش آموزان مذکور، معلمان پذیرا ، معلمان رابط و مربیان پرورشی آن ها مشخص شد . نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که اهداف آموزش تلفیقی- فراگیر در چهار زمینه استفاده از فرصت های برابر آموزشی، ایجاد تعامل در صحیح با معلم و همسالان، بهبود شاخص های کمی و کیفی آموزش، و کسب آمادگی برای حضور در جامعه به طور نسبی محقق شده بود

کلید واژه ها:

- دانش آموز تحت پوشش آموزش های تلفیقی- فراگیر، آموزش تلفیقی - فراگیر ، معلم رابط^{۵۲} ، دانش آموز با نیازهای ویژه ، پیشرفت تحصیلی ، مهارت تصمیم گیری^{۵۳} ، مهارت حل مسئله^{۵۴} ، مهارت های اجتماعی ، امور آموزشی ، امور پرورشی و تربیتی ، پوشش تحصیلی، همسالان عادی ، تعامل مناسب و پذیرش، متناسب سازی فضا و شرایط فیزیکی

^{۵۱} کارشناس مسئول آموزش اداره آموزش و پرورش استثنایی استان مرکزی ، کارشناسی ارشد مدیریت hghassam@yahoo.com

^{۵۲} Itinerant or Peripatetic Teachers

^{۵۳} Decision-Making

^{۵۴} Problem Solving

مقدمه:

برابری اجتماعی، همکاری، توجه به تکامل افراد منطبق بر نیازهایشان، یکپارچگی آموزشی و نوآوری از ویژگی های مهم جامعه امروزی است. در این میان آموزش و پرورش نقش مهمی در خصوص تعامل افراد با جامعه دارد. این که سیستم آموزشی برای همه کودکان، صرف نظر از تفاوت های بین آنها فرصت های مساوی فراهم کند، ضروری به نظر می رسد. (آنیانو^{۵۵}، ۲۰۱۲)

آموزش و پرورش برای قرن بیست و یکم، چهار مولفه یادگیری برای دانستن، یادگیری برای عمل کردن، یادگیری برای زیستن و یادگیری برای با هم زیستن را مد نظر قرار داده است. (ساعی منش، ۱۳۸۹)

یکی از مولفه های، چهارگانه آموزش یادگیری، با هم زیستن است. تکیه بر تفاوت های فردی باعث جداسازی کودکان در آموزش و یادگیری می شود. ولی با تأکید بر تکالیف آموزشی و انعطاف پذیری آن دانش آموزان با نیازهای ویژه می توانند در کنار همسالان عادی خود به تحصیل ادامه دهند. در رویکرد آموزش فراگیر سعی شده شرایط و تسهیلاتی برای ایجاد فرصت های برابر آموزشی و پرورشی و تقویت ارتباط اجتماعی مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با همسالان عادی فراهم شود. (استابس^{۵۶}، ۲۰۰۸)

هدف و شعار اساسی آموزش فراگیر این است "کودکانی که با همدیگر یاد می گیرند، زندگی کردن با همدیگر را خواهند آموخت"، لذا افرادی که به دلیل ناتوانی ها و نقص های جسمی، ذهنی، یادگیری و غیره از جریان اصلی و عمومی جامعه از جمله از روند آموزش اساسی جامعه بیرون کشیده شده اند و هرگز به حقوق اساسی خود در تصمیم گیری های مهم کشوری و منطقه ای نخواهند رسید و احساس تعلق اجتماعی نخواهند کرد. از سوی دیگر، دانش آموزان مدارس عادی که هرگز تجربه ای از توانایی ها و نیازهای کودکان دارای نیازهای ویژه ندارند، در کنار آمدن با تنوع و تفاوت ها در زندگی بیرون از مدرسه مشکلاتی خواهند داشت. این دانش آموزان که در آینده از تصمیم سازان ما خواهند بود دارای نگرش مناسبی نسبت به تفاوت ها، معلولیت و معلولان نخواهند داشت و کمتر احتمال دارد که به نفع افراد متفاوت با خود، وارد عرصه های کلان کشوری و بین المللی شوند. (نوظهوری، ۱۳۸۸)

در واقع هدف هر نظام آموزشی این است که همه دانش آموزان خود را برای تبدیل شدن به شهروندانی آگاه و کارآمد، برای اداره جامعه ی در حال تغییر و گذر آماده کنند. براساس آمارهای موجود ۱۰ تا ۱۸ درصد افراد جامعه به نوعی با دیگران تفاوت دارند که باید در کنار هم سن و سالان خود آموزش ببینند. (لورمن^{۵۷}، ۲۰۰۱)

مدارس امروز نیازمند رویکردی هستند تا با استفاده از آن، بتوانند آغوش خود را به روی تمامی کودکان بگشایند و محیطی را فراهم نمایند، تا کودکان علی رغم تفاوت ها در کنار هم تحصیل نمایند. از این رویکرد امروزه تحت عنوان فراگیر سازی آموزش و پرورش یاد می شود و به معنای آن است که همه کودکان می توانند یاد بگیرند و همه آن ها حق دارند با توانایی های گوناگون در تمامی جنبه های مدرسه مشارکت داشته باشند و از فعالیت هایشان لذت ببرند. (مک کانکی^{۵۸} لورمن و دیگران ۲۰۰۱)

در رویکرد آموزش تلفیقی - فراگیر دانش آموزان با نیازهای ویژه در نزدیکترین واحد آموزشی عادی به محل زندگی پذیرفته می شود و با تشخیص و تایید ادارات آموزش و پرورش استثنایی از خدمات آموزگار یا دبیر رابط بهره می برند. (سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور، ۱۳۹۲)

حال نظام آموزش فراگیر در تمام دنیا پذیرفته شده و در حال اجرا است. بخشی از کشورها با سعی بسیار و همت عالی گام های موثری در این راه برداشته و برخی دیگر در ابتدای راه هستند. در کشور ما نیز با پذیرش و تعهد این امر از سوی وزیر آموزش و پرورش برنامه ریزی جهت فراگیر سازی آموزش از سال ۲۰۱۴ آغاز گردید است. آموزش دوره های ضمن خدمت بسیار برای مربیان، مدیران و مدارس عادی برگزار گردید و تالیفات و ترجمه های چند در این خصوص صورت گرفته است.

^{۵۵}Maria Unianu.

^{۵۶}stubbbs.s

^{۵۷}Lorman

^{۵۸}Roy McConkey

لذا آموزش تلفیقی - فراگیر در کشور ما در حال اجرا است و تعداد دانش آموزان این گروه هر ساله رو به افزایش است. این سؤال پیش می آید که آیا این دانش آموزان که تاکنون تلفیق شده اند می توانند نیاز خود را نسبت یادگیری مواد درسی، ارتباط و دوستی با همسالان خود برآورده سازند؟ آیا می توانند با همسالان، معلمان و کارگزاران مدرسه تعامل موثر داشته باشند؟ آیا مهارت های زندگی و خودباوری کافی برای شکوفا کردن استعدادهای بالقوه شان را دارند؟

بنابراین در این تحقیق بر آن شدیم تا به بررسی میزان موفقیت و اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در مدارس استان مرکزی بپردازیم و با ارائه راهکارهایی، بتوان از هدر رفتن سرمایه های مادی و معنوی آموزش و پرورش تلفیقی پیشگیری کرد و به کارایی هر چه بیشتر در این زمینه کمک نمود

تحقیقی توسط عنایتی، ضامنی، بهنام فر و فلاح در خصوص میزان موفقیت آموزش فراگیر کودکان استثنایی از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهرستان ساری در سال ۱۳۸۹ انجام گرفته است. این مطالعه توصیفی برای معلمان دوره ابتدایی عادی، استثنایی و رابط شرکت کننده در طرح آموزش فراگیر در شهرستان ساری انجام شد و همه ۶۰ نفر معلم به صورت سرشماری وارد مطالعه شدند. ابزار گردآوری داده ها، ویراست دوم پرسش نامه "سازمان پژوهش آموزش و پرورش استثنایی" بود. یافته ها نشان می دهد که: اجرای طرح آموزش فراگیر در اداره امور مدرسه، رشد اجتماعی، رشد عاطفی، جایگاه و موقعیت اجتماعی، خودشناسی دانش آموزان با نیازهای ویژه، تعامل دانش آموزان با نیازهای ویژه با سایر دانش آموزان و نوع رفتار دانش آموزان عادی، موفق بوده است، اما در امور آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه، موفقیت چندانی نداشت. (مجله تعلیم و تربیت کودکان استثنایی)

مینایی و همکاران (۱۳۸۰) نیز در پژوهشی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم شنوای تلفیقی را بررسی کردند، نتایج حاکی از آن بود که عوامل نگرش و سابقه معلم ها و دریافت خدمات توانبخشی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان کم شنوای تلفیقی مؤثر است. (مجله تعلیم و تربیت کودکان استثنایی)

یافته های (پل و یانگ^{۵۹} ۱۹۷۵) نشان می دهد یکی از عناصر اصلی در آموزش تلفیقی، مربوط به معلمان عادی و دانش آموزان است. آن ها باید از لحاظ نگرشی، علمی و اعتقادی و... برای رو به رو شدن با یک دانش آموزان تلفیقی در کلاس خود آمادگی کامل داشته باشند

بال بونی^{۶۰} (۲۰۰۰) برخی از پژوهشها به این نتیجه دست یافته اند که آموزش ویژه در مدارس ویژه در طولانی مدت اثر نامطلوبی بر دانش آموزان با نیازهای ویژه بر جا می گذارد. (هورن بی و کید^{۶۱} ۲۰۰۴، هورن بی و ویت^{۶۲} ۲۰۰۷، به نقل از عاشوری و جلیل آبکنار^{۶۳} ۱۳۹۲)

گرچه در دنیا ثابت شده است که مطالعه و تحقیقات پیرامون دانش آموزان تلفیقی - فراگیر موجب سازماندهی صحیح آموزش و رفاه در جهت برخورداری صحیح این گروه افراد از حمایت های مورد نیاز متناسب با توانائی های فردی گردیده است و موجب تعادل فکری و ساخت شخصیت اینها شده که افرادی مفید مولد و دارای بازده اقتصادی برای جامعه شوند.

با نگاهی اجمالی به تحقیقات خارج از کشور می توان دریافت که اگر اقدامات صحیح و طرح و برنامه ریزی مناسب بر روی این دانش آموزان بدرستی انجام شود می توان به پیشرفت های قابل توجهی در آموزش آنان دست یافت.

لیکن در کشورمان، طرح دوره آموزش تلفیقی - فراگیر و مطالعات در زمینه آموزش این افراد و تحقیقات ارائه شده در رسیدن به اهدافش که همان درک صحیح و برنامه ریزی درست بوده، توفیق چندانی نداشته است. البته در انطباق برنامه و نتایج کشور با جوامع پیشرفته از طرفی امکانات و تجهیزات علمی و سرمایه گذاری ها و برنامه ها و از طرف دیگر نوع فرهنگ و نگرش مردم تفاوت هایی را ایجاد کرده است.

^{۵۹}Paul and Young

^{۶۰}Balboni

^{۶۱}Hornby & Kidd

^{۶۲}Hornby & Witte

از طرفی نمی‌توان اقدامات دست‌اندرکاران آموزش و پرورش استثنائی هم در کشور نادیده گرفت. گام‌های مؤثری از جمله طرح فراگیر برداشته شده لیکن کافی نمی‌باشد. همچنین تحقیقات فوق هم در کشور بیشتر نگرش معلمان را نسبت به آموزش تلفیقی به صورت کلی بیان نموده‌اند، که حاکی از اظهارات مثبت در خصوص پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان بوده است. لذا تحقیقات منسجم و دامنه‌دار و دقیق باعث تغییر و اصلاح عوامل، برنامه‌ها و الگوهای اجرایی در این دوره می‌گردد و افق روشن تری را برای آینده این افراد رقم می‌زند.

در کل بررسی تحقیقات انجام شده، در زمینه اثر بخشی برنامه‌های آموزش فراگیر نشان می‌دهد که هر یک با دیدگاه خاص، با روشی ویژه، با گروهی متفاوت و در موقعیت‌های مختلفی به اجرا در آمدند و نتایجی یکسانی را در بر نداشتند، که این امر در کشور ما انتظارات لازم را برآورده نساخته، و آموزش و پرورش این دانش‌آموزان با شرایط تلفیق، متأثر از عوامل متعدد و متنوع می‌باشد، که هم به لحاظ تعداد و هم به لحاظ نوع، قابل بحث است. لذا طرح آموزش تلفیقی - فراگیر فرایندی پیچیده است که موفقیت آن برای این دانش‌آموزان با توجه به شرایط خاص آنان (جسمی و روان شناختی) مستلزم شناخت عوامل مؤثر و در سطحی بالاتر نیازمند طراحی و برنامه ریزی برای آموزش تلفیقی این دسته افراد می‌باشد.

نکته آخر، بر اساس جستجوی نگارنده گان این پژوهش، تحقیقات انجام شده در کشور در زمینه فراگیر سازی، که به بررسی میزان اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر پرداخته باشد. بسیار محدود بدست آمد. عمده پژوهش‌ها در مورد گروه مشخصی از دانش‌آموزان آسیب دیده شنوایی و بینایی انجام پذیرفته است.

یکی از گروه‌هایی که نقش مهم و انکارناپذیری در اثر بخشی برنامه‌های آموزش تلفیقی - فراگیر برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه دارد، گروه معلمان رابط هستند. در واقع این گروه و معلمان پذیرا در مواجهه مستقیم با مسائل آموزشی و رفتاری این دانش‌آموزان بوده و نقش کلیدی و انکارناپذیری در شناسایی و روند درمان آنان دارند. لذا با توجه به مطالعات و بررسی‌های انجام شده در خصوص معلم رابط که یک ضلع اساسی و مهم در آموزش تلفیقی - فراگیر می‌باشد، در می‌یابیم که توجهی به آن نشده است، و یا با اشاره ای بسیار محدود و گذرا از این موضوع عبور کرده‌اند.

از این رو هدف تحقیق حاضر در دست‌یابی به جوابی مناسب به این پرسش است:

آیا آموزش تلفیقی - فراگیر که بیش از دو دهه از اجرای آن می‌گذرد، موفق و اثربخش بوده است؟ و این که تا چه حد، به اهدافی که در شیوه‌نامه اجرایی آموزش تلفیقی - فراگیر در نظر گرفته شده است، رسیده است؟ این پژوهش نه تنها جوابی به سئوالات فوق است، بلکه از این نظر که اعتبار سنجش نگرش معلمینی و مدیرانی که از نزدیک درگیر با دانش‌آموزان فراگیر هستند، می‌تواند هم ارزش نظری و هم ارزش عملی داشته باشد، تا افراد علاقمند به پژوهش و بررسی مسائل مربوط به دانش‌آموزان فراگیر، بتوانند از این تحقیق به عنوان یک ابزار معتبر جهت مطالعه دانش‌آموزان تلفیقی - فراگیر استفاده کنند.

اهداف تحقیق

هدف در سطح کلی: تعیین اثر بخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در استان مرکزی

اهداف جزئی مطابق شیوه‌نامه اجرایی آموزش و پرورش تلفیقی - فراگیر عبارتند از:

۱- تعیین اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در ایجاد فرصت‌های برابر آموزشی برای تمامی کودکان واجب‌التعلیم استان

مرکزی

۱-۱ مهیا نمودن امکان ثبت نام دانش‌آموزان با نیازهای ویژه را در نزدیکترین محل زندگی

۱-۲ متناسب سازی فضا و شرایط فیزیکی مدرسه را برای موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

۱-۳ موفقیت در امور آموزشی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

۱-۴ موفقیت در امور پرورشی و تربیتی دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

۲-۱- تعیین اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر جهت ایجاد آمادگی در دانش‌آموزان با نیازهای ویژه جهت ورود به عرصه

جامعه و زندگی کردن در کنار سایر افراد

- ۲-۱ کمک به یادگیری مهارت تصمیم گیری و حل مساله دانش آموزان با نیازهای ویژه
- ۲-۲ بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان با نیازهای ویژه
- ۳-۱-۳ تعیین اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در جهت ، ایجاد زمینه های لازم برای بهبود شاخص های کمی و کیفی آموزش و پرورش
- ۳-۱ فراهم کردن امکان پوشش تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه را در مدارس پذیرا
- ۳-۲ کمک به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا
- ۳-۳ تأثیر معلمین رابط ، جهت پیشبرد اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر
- ۴-۱-۱ تعیین اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در ایجاد زمینه های تعامل صحیح بین دانش آموزان عادی و دانش آموزان با نیازهای ویژه
- ۴-۱ افزایش تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی .
- ۴-۲ تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی خود .
- سوالات پژوهش :
- برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر ایجاد فرصت های برابر آموزشی و پرورشی برای تمامی کودکان واجب التعلیم با نیازهای ویژه فراهم می کند ؟
- ۱-۱ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد امکان ثبت نام دانش آموزان با نیازهای ویژه را در نزدیکترین محل زندگی وی مهیا نموده است ؟
- ۱-۲ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد فضا و شرایط فیزیکی مدرسه را برای موفقیت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه متناسب سازی کرده است ؟
- ۱-۳ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در امور آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه به چه میزان مؤفق و اثربخش بوده است ؟
- ۱-۴ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در امور پرورشی و تربیتی دانش آموزان با نیازهای ویژه به چه میزان موفق بوده است ؟
- ۲ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر آمادگی لازم را در دانش آموزان با نیازهای ویژه جهت ورود به عرصه جامعه و زندگی کردن در کنار سایر افراد ایجاد کرده است ؟
- ۲-۱ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد به یادگیری مهارت تصمیم گیری و حل مساله دانش آموزان با نیازهای ویژه کمک می کند ؟
- ۲-۲ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه میزان باعث بهبود مهارت های اجتماعی این دانش آموزان شده است ؟
- ۳ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر زمینه های لازم برای بهبود شاخص های کمی و کیفی آموزش و پرورش را فراهم نموده است ؟
- ۳-۱ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد امکان پوشش تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه را در مدارس پذیرا فراهم کرده است ؟
- ۳-۲ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد به پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا کمک می کند ؟
- ۳-۳ معلمین رابط تا چه حد توانسته اند ، جهت پیشبرد اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر مؤثر واقع شوند .
- ۴ برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر زمینه های تعامل صحیح بین دانش آموزان عادی و دانش آموزان با نیازهای ویژه را فراهم کرده است ؟
- ۴-۱ آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد باعث افزایش تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی شده است ؟
- ۴-۲ آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد باعث تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی خود شده است ؟

روش پژوهش

تحقیق انجام شده در این پژوهش از نوع توصیفی می‌باشد که به بررسی میزان موفقیت و اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در مدارس استان مرکزی پرداخته است. البته با توجه به ماهیت موضوع از لحاظ هدف کاربردی است، زیرا به منظور دستیابی به نتایج عملی صورت گرفته و از نتایج آن در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های آموزشی برای دانش‌آموزان تلفیقی - فراگیر استفاده می‌گردد. از طرف دیگر این پژوهش از لحاظ روش گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات توصیفی-پیمایشی به شمار می‌رود. شیوه اجرا به صورت آمیخته یا ترکیبی است. روش تحقیق آمیخته ترکیبی از روش‌های کمی و کیفی است. استفاده از روش‌های تحقیق کیفی به تنهایی نیز نمی‌تواند واقعیت پدیده‌های مربوط به مسائل حال جوامع از جمله رفتار انسانی و امثال آن را آشکار کند؛ زیرا این روش‌ها فقط به مطالعه جنبه‌های غیر کمی پدیده‌ها می‌پردازند و بنابراین برای پی‌بردن به مسائل برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر و درک واقعیت عناصر تشکیل‌دهنده استفاده از هر دو دسته روش تحقیق کمی و کیفی ضرورت دارد.

جامعه، نمونه، روش نمونه‌گیری

جامعه آماری این پژوهش شامل معلمان پذیرا، معلمان رابط و مربیان پرورشی دانش‌آموزان دختر و پسر با نیازهای ویژه در استان مرکزی (شهر اراک (نواحی یک و دو)، شهرستان‌های ساوه، خمین، شازند، خنداب، آشتیان، زرنديه) می‌باشند که در سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ به صورت تلفیقی - فراگیر در کنار دانش‌آموزان عادی مشغول به تحصیل بوده‌اند. در این پژوهش با شناسایی دانش‌آموزان مذکور، معلمان پذیرا، معلمان رابط و مربیان پرورشی آن‌ها مشخص شد. نمونه آماری برای معلمان عادی پذیرای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه براساس نمونه‌گیری جدول مورگان و براساس فرمول کوکران و برحسب آمار مدارس مناطق مختلف، تعیین گردید.

$$n = \frac{nz2pq}{nd2+z2pq}$$

فرمول کوکران در این حالت برابر است با

لیکن برای معلمان رابط و مربیان پرورشی، نمونه آماری با توجه به حساسیت موضوع سعی شده است که کل جامعه به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شود. مگر این که افرادی به دلیل همزمانی ویروس کرونا و عدم همکاری، امکان دسترسی به آن‌ها نبوده است. در کل حجم نمونه انتخابی متناسب با تعداد افراد جامعه آماری بر حسب شهرستان‌های استان به شرح جدول زیر تعیین گردید.

جدول شماره ۱: جامعه و نمونه آماری سال تحصیلی ۹۹-۹۸

شهرستان	دانش آموزان تلفیقی	جامعه معلمان رابط	نمونه معلمان رابط	جامعه معلمان پذیرا	نمونه معلمان پذیرا	جامعه مربیان پرورشی	نمونه مربیان پرورشی	جامعه والدین
اراک	۱۰۴	۲۲	۲۱	۷۸	۶۵	۱۸	۱۷	۹۹
ساوه	۳۹	۸	۸	۲۳	۲۲	۹	۹	۳۷
خمین	۱۸	۵	۵	۹	۹	۳	۳	۱۷
آشتیان	۴	۱	۱	۲	۲	۰	۰	۴
شازند	۹	۳	۳	۷	۷	۱	۱	۹
خنداب	۲	۱	۱	۲	۲	۰	۰	۲
زرنديه	۳	۱	۱	۲	۲	۰	۰	۳
جمع	۱۷۹	۴۲	۴۰	۱۵۲	۱۰۹	۳۱	۳۰	۱۷۱

لازم به ذکر است که در جهت تکمیل فرایند پژوهش، تعداد ۲۵ نفر از اولیای دانش آموزان با نیازهای ویژه هم مصاحبه به صورت حضوری انجام پذیرفته است.

ابزار گردآوری داده ها

برای جمع آوری داده‌های لازم در این پژوهش به دو صورت کمی (پرسشنامه) و در مواردی کیفی (مصاحبه نیمه ساختار یافته) استفاده شده است.

الف) ابزار کمی

در این پژوهش از پرسشنامه به عنوان ابزار کمی استفاده شده است. البته پرسشنامه به صورت محقق ساخته و بسته پاسخ (چند گزینه‌ای) و دو سوال هم باز پاسخ می باشد. برای تهیه سوالات پرسشنامه، از پرسشنامه‌ی سازمان پژوهش آموزش و پرورش استثنائی، پرسشنامه مهارت های زندگی سازمان بهداشت جهانی و همچنین از پرسشنامه دکتر عنایتی و همکاران (۱۳۹۱)، که پرسشنامه‌ی محقق ساخته مبتنی بر اهداف آموزشی تلفیقی می باشد، بهره گرفته شده است. لذا در این تحقیق نیز سوالات مجدداً مورد بررسی قرار گرفت، دسته بندی شد و با توجه به اهداف تحقیق برخی سوالات اصلاح، برخی حذف و مواردی جدید هم به آن اضافه شد. در کل پرسشنامه نهایی برای سه گروه معلمان پذیرا، معلمان رابط و مربیان پرورشی در نظر گرفته شده است، که ۳۰ سوال بسته پاسخ و ۲ سوال باز پاسخ برای گروه معلمان پذیرا، ۲۵ سوال بسته پاسخ ۲ سوال باز پاسخ برای گروه معلمان رابط ۶ سوال بسته پاسخ ۲ سوال باز پاسخ برای گروه مربیان تربیتی می باشد.

پرسشنامه از لحاظ ساختاری به سه بخش تقسیم می شود که عبارتند از:

• بخش اول: راهنما و دستور العمل اجرا

• بخش دوم: مشخصات فردی و کلی آزمودنی ها

• بخش سوم: سوالات پرسشنامه

نمره گذاری پرسشنامه بر اساس طیف ۵ گزینه ای لیکرت انجام گرفته است که طبق آن گزینه ها به ترتیب: کاملاً موافقم ۵ امتیاز، موافقم ۴ امتیاز، نظری ندارم ۳ امتیاز، مخالفم ۲ امتیاز و کاملاً مخالفم ۱ امتیاز دارند.

مولفه اصلی این ابزار عبارتند از: شرایط فیزیکی مدارس پذیرا، مقوله های آموزشی و پرورشی، مهارت های اجتماعی، مهارت تصمیم گیری و حل مسئله، تعامل دانش آموزان با نیازهای ویژه و عادی و تأثیر معلمان رابط بر آموزش تلفیقی - فراگیر می باشد، که در تدوین آن سعی بر این شده که اطلاعات مورد نیاز درباره هر کدام از موارد فوق بدست آید.

ب) ابزار کیفی (مصاحبه نیمه ساختاریافته)

ابزار مورد استفاده دیگر در این پژوهش و در بخش کیفی مصاحبه نیمه ساختاریافته از والدین دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا هست. مصاحبه نیمه ساختاریافته مصاحبه ای است که در آن، سوالات مصاحبه از قبل مشخص می شود و از تمام پاسخ دهندگان، پرسش های مشابه پرسیده می شود، اما آن ها آزادند که پاسخ خود را به هر طریقی که می خواهند پاسخ دهند. البته در راهنمای مصاحبه جزئیات مصاحبه، شیوه بیان و ترتیب آنها ذکر نمی شود. این موارد در طی فرایند مصاحبه تعیین می شوند. هر مصاحبه با سؤال کلی شروع سپس بر اساس پاسخ مشارکت کنندگان روند مصاحبه در جهت اهداف پژوهش هدایت می گردد، و این روند مصاحبه تا به جایی ادامه پیدا کرد تا به اشباع نظری دست یافت. در واقع این روش همانند روش مصاحبه منظم دارای ابزار سنجش طراحی شده حاوی تعدادی سؤال با ترتیب خاص و غیر قابل انعطاف نیست، بلکه از آزادی عمل زیادتری برای کسب اطلاعات دقیق تر و عمیق تر و بیشتر برخوردار است، از

این رو محقق بهتر می تواند مطالب را موشکافی و ریشه یابی نماید (حافظ نیا، ۱۳۸۴). در این پژوهش پس از مطالعه و بررسی اهداف و اسناد پرسش های مربوط به مصاحبه انفرادی در قالب ۶ مولفه و ۱۰ سوال تخصصی باز پاسخ و در راستای و هم سنخ با سوالات پرسشنامه تدوین گردید.

در فرایند پژوهش حاضر ابتدا پاسخ های مصاحبه شوندگان در طی فرایند مصاحبه ثبت شد و پس از ثبت پاسخ های مصاحبه شوندگان، فرایند بررسی داده های به دست آمده از گفته ها و نوشته ها آغاز گردید. سپس به کشف ارتباط درونی اجزا و عناصر تشکیل دهنده داده ها، جهت دستیابی به قصد واقعی مصاحبه شونده پرداخته شد و در نهایت به یافتن شرایط و محیطی که با داده ها مرتبط است و ارائه نتایجی واقع بینانه بدست آمد.

روایی و پایایی ابزار اندازه گیری

الف- روایی: در خصوص روایی سوالات پرسشنامه و مصاحبه سعی گردیده است که سوالات با توجه به اهداف و پرسش های تحقیق تهیه و تدوین خواهد شد. همچنین برای معتبر ساختن آن، سوالات پرسشنامه و مصاحبه را در اختیار همکاران آموزشی دوره تلفیقی، کارشناسان آموزش و پرورش استثنائی استان، استاد ناظر و اساتیدی که در سازمان پژوهش آموزش و پرورش استثنائی در حوزه آموزش فراگیر مطالعاتی داشته اند، قرار داده و اظهار نظر و پیشنهادات و انتقادات سازنده این عزیزان هم لحاظ گردید تا محتوای سوالات نمونه کاملی از اهداف تحقیق باشد.

از طرفی اکثر سوالات پرسشنامه این آزمون بارها در ایران مناسب سازی شده و در پژوهش ها و پایان نامه های مختلفی از این ابزار استفاده شده است.

همچنین به اعتبار صوری آن که بر انگیزش آزمون شونده اثر گذارد و او را علاقمند نماید تا سوالات را به طور کامل جواب دهد توجه گردیده است.

اعتبار (روایی) در تحقیقات کیفی به معنای "مناسب بودن" ابزارها، فرآیندها و داده ها است. این که آیا سوال تحقیق برای نتیجه مطلوب معتبر است یا خیر، انتخاب روش برای پاسخ به سوال تحقیق مناسب است، طراحی برای روش شناسی معتبر است، نمونه گیری و تجزیه و تحلیل داده مناسب است و در نهایت نتایج و بحث برای نمونه معتبر است (لاورنس، ۲۰۱۵).

جهت روایی مصاحبه از تکنیک های تثلیث، نظیر: منابع تأیید گر، محققان و صاحبان فن (همکاران آموزشی دوره تلفیقی، کارشناسان آموزش و پرورش استثنائی استان، استاد ناظر و اساتید سازمان پژوهش آموزش و پرورش استثنائی) در طی فرایند جمع آوری و تحلیل داده استفاده گردید.

ب- پایایی^{۳۲}: در این پژوهش برای بررسی پایایی داده های کمی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید. بدین منظور یک نمونه اولیه شامل ۲۰ پرسشنامه پیش آزمون گردید و سپس با استفاده از داده های به دست آمده از این پرسشنامه ها و به کمک نرم افزار میزان ضریب پایایی برای هر یک از پرسش های تحقیق عبارتند از: SPSS آماری

میزان ضریب پایایی (آلفای کرونباخ)

شرایط فیزیکی مدارس پذیرا	۰/۸۱
مقوله امور آموزشی	۰/۸۱
امور پرورشی و تربیتی	۰/۸۸

^{۳۲}reliabilty

۰/۸۰	مهارت های تصمیم گیری و حل مساله
۰/۸۹	مهارت های اجتماعی
۰/۹۳	موفقیت معلمان رابط
۰/۷۵	تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی
۰/۹۲	کل پرسشنامه

لذا برای بررسی پایایی داده های کیفی (مصاحبه) از راهکار رانو و پری (۲۰۰۳) استفاده از چند نفر مصاحبه گر برای انجام مصاحبه به صورت جداگانه، اما موازی با یکدیگر و مقایسه ی یافته های این چند محقق با یکدیگر که یافته ها حاکی از یکسان بودن داده ها بود. روش های آماری

همان طوری که ملاحظه می شود پرسشنامه مخصوص معلمان عادی و رابط و همچنین مربیان پرورشی پذیرای دانش آموزان با نیازهای ویژه که بر اساس اهداف تحقیق طرح گردیده است، داده های بدست آمده جهت تجزیه و تحلیل به دو صورت انجام گردید؛ الف- ارائه اطلاعات توصیفی؛ با توجه به اهداف پژوهش و مراجعه به پرسش های تحقیق بخش عمده ای از نتایج باید به صورت توصیفی ارائه شود

که در چارچوب جداول به توضیح و تفسیر آن ها پرداخته شد. این موارد شامل پرسش تحقیقاتی یک: درصد و فراوانی آزمودنی هایی که امکان ثبت نام در نزدیکترین محل زندگی خود را داشتند. پرسش تحقیقاتی شماره هفت؛ فراوانی و درصد برای پوشش تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا می باشد. پرسش تحقیقاتی شماره هشت؛ شامل نرخ پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس تلفیقی می باشد. ب- آمار استنباطی؛ جهت رد یا تایید پرسش های تحقیق بکار برده می شود که در اینجا از نرم افزار SPSS و استفاده از آزمون تی تک نمونه ای برای پرسش های تحقیقاتی شماره دو، سه، چهار، پنج، شش، نه، ده و یازده، که به بررسی ارتباط بین متغیرهای مربوط به هر کدام از سئوالات تحقیق استفاده شده است. همچنین برای مقایسه میانگین ابعاد در بین معلمان عادی و رابط به دلیل عدم نرمال بودن متغیرهای کمی از آزمون ناپارامتری من ویتنی و برای مقایسه نمره کل پرسشنامه از آزمون تی مستقل استفاده شده است. ج- تجزیه و تحلیل مصاحبه: جهت تحلیل داده ها ابتدا متون مربوط به مصاحبه انفرادی نیمه ساختار یافته، کلمه به کلمه پیاده سازی و تایپ شده، سپس این مطالب، پردازش و برحسب طبقات مولفه های پژوهش طبقه بندی شدند. تنظیم و تحلیل کیفی مستلزم انجام سه فعالیت است:

الف) تلخیص داده ها

ب) عرضه داده ها

ج) نتیجه گیری/ تایید می باشد

در تحقیق کیفی، داده هاپس از گردآوری، فرآیند کاهش گرایانه ای را طی می کنند. فرآیند کاهش گرایانه در تجزیه و تحلیل داده های کیفی به فرآیند انتخاب، تمرکز، ساده سازی، انتزاع و تبدیل داده ها اطلاق می شود. پس از پردازش داده ها به شیوه کاهش گرایانه، حاصل کار به صورت متن، نمودار، چارت یا جدول ارائه می شود. در گام بعدی نتایج حاصله استخراج و واری می شود. استخراج نتایج، بررسی

مجدد داده های تجزیه و تحلیل شده واستخراج معانی آن ها دلالت دارد و واریسی نیز ناظر بر بازبینی فرآینداستخراج معنا از داده های تجزیه و تحلیل شده است (Gay, 1991).

یافته های پژوهش

این پژوهش به بررسی میزان اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در مدارس استان مرکزی پرداخته است. برای دستیابی به اهداف تحقیق، با استفاده از روش توصیفی و استنباطی، پس از انتخاب جامعه و نمونه آماری، پرسش های تحقیق را مورد آزمون قرار داده، سپس دست به تجزیه و تحلیل اطلاعات زده و نتایج بدست آمده از تجزیه و تحلیل آماری را به طور اختصار در این فصل مورد بحث قرار خواهیم داد.

اولین سؤال تحقیق: مربوط به بررسی ثبت نام دانش آموز با نیازهای ویژه را در نزدیکترین محل زندگی آن ها در جامعه مورد مطالعه است جدول شماره ۴ (امکان ثبت نام دانش آموز با نیازهای ویژه را در نزدیکترین محل زندگی)

وضعیت ثبت نام	فراوانی	درصد
ثبت نام در نزدیک ترین محل سکونت	۱۷۶	۹۸,۳۲
عدم ثبت نام در نزدیک ترین محل سکونت	۳	۱,۶۸

بررسی های به عمل آمده نشان می دهد که کل دانش آموزان مورد مطالعه در نزدیک ترین محل سکونت آنان ثبت نام شده اند. مگر افرادی (۲ نفر) که در دوره متوسطه دوم رشته تحصیلی آنان در آموزشگاه محل سکونت موجود نبوده و ناچار باید به آموزشگاهی غیر از محل سکونت خود می رفتند.

یافته های قاسمی، معصومه (۱۳۹۱) نشان می دهد، که در کشور ما مدارسی که برای تلفیق دانش آموزان انتخاب می شوند، شرایط خاصی ندارند. معمولاً نزدیکترین مدرسه به محل سکونت کودک دارای معلولیت برای تلفیق وی انتخاب می شود. هر دو گروه مدارس دولتی و غیرانتفاعی ممکن است تلفیق صورت گیرد که انتخاب آن به عهده ی والدین دانش آموزان است. دومین سؤال تحقیق: مربوط به این که برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر تا چه حد فضا و شرایط فیزیکی مدرسه را برای موفقیت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه متناسب سازی کرده است؟

جدول (شماره ۷) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به متناسب سازی فضا

پرسش تحقیق	معلمان	مینیمم	ماکزیمم	انحراف معیار $\pm$ میانگین	آماره T تک نمونه ای	معنی داری
متناسب سازی فضا و شرایط فیزیکی	عادی	۰	۱۰۰	$48,56 \pm 22,94$	-۰,۵۶۲	۰,۵۱۶
	رابط	۱۲,۵	۱۰۰	$42,96 \pm 19,62$	۱۳,۸۵۰	۰,۰۰۰۱
	کل	۰	۱۰۰	$47,06 \pm 22,17$	-۱,۶۱۶	۰,۱۰۸

این قسمت از چهار سؤال جزئی تشکیل شده است و پس از تجزیه و تحلیل لازم، نتایج آزمون تی تک نمونه ای مشخص نمود که برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در بعد متناسب سازی فضا و شرایط فیزیکی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا $47,06 \pm 22,17$ کمتر از ۵۰ درصد بوده و تفاوت معنادار است و بیانگر این است که در این بعد انتظارات برآورده نشده است.

نتایج حاصله نشان می دهد که برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در بُعد متناسب سازی فضا و شرایط فیزیکی برای دانش آموزان با نیازهای ویژه موفقیت چندانی کسب نکرده و بیشتر توجه مسئولین نوسازی و تجهیزات آموزشی و دیگر دست اندرکاران آموزش و پرورش به این امر مهم می رساند.

قاسمی، معصومه (۱۳۹۱) در پژوهش خود بیان می دارد که، مدارس پذیرا برای ورود دانش آموزان دارای معلولیت، اقدام خاصی انجام نمی دهند و از لحاظ فیزیکی مناسب سازی در آن ها انجام نمی گیرد. نیگماتوف (۲۰۱۴) جایدهی مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه در کلاس های عادی نیازمند تغییرات و فراهم سازی امکانات و مناسب سازی فضاها است، ولی در اجرا با موانعی روبه رو است. لذا یافته های این پژوهش با یافته های قاسمی و نیگماتوف همخوانی دارد.

سومین سؤال تحقیق: برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در امور آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه به چه میزان مؤفق و اثربخش بوده است؟

جدول (شماره ۱۰) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به امور آموزشی

معنی داری	آماره T تک نمونه ای	انحراف معیار $\pm$ میانگین	ماکزیمم	مینیمم	معلمان	پرسش تحقیق
۰,۰۰۰۱	۱۲,۴۷۹	۷۲,۳۰ $\pm$ ۱۸,۶۶	۱۰۰	۲۵	عادی	موفقیت در امور آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه
۰,۰۰۰۱	۲۱,۸۳۸	۶۶,۷۱ $\pm$ ۱۹,۳۲	۱۰۰	۳۱,۲۵	رابط	
۰,۰۰۰۱	۱۳,۴۱۰	۷۰,۸۰ $\pm$ ۱۸,۹۳	۱۰۰	۲۵	کل	

نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد موفقیت برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در امور آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه $70,80 \pm 18,93$ بیشتر از ۵۰ درصد و معنادار است، نتایج حاصله هم مبین موفقیت در بُعد امور آموزشی در مدارس پذیرا بیشتر از ۵۰ درصد و انتظارات برآورده شده است.

نتایج حاصل از مصاحبه والدین نشان می دهد که گروه آسیب دیده بینایی و جسمی و حرکتی امور آموزش را برای فرزندانشان مؤفق می دانند، اما والدین گروه آسیب دیده شنوایی بیان می کنند که محتوای آموزشی برای فرزندانشان مناسب نبوده و لازم است، تغییراتی در محتوای درسی این دانش آموزان داده شود.

از طرف دیگر نتایج مطالعات متعدد در زمینه مقایسه پیشرفت تحصیلی دو گروه همتای کودکان عادی در کلاس های تلفیقی و غیرتلفیقی نشان داده اند که هیچکدام از دانش آموزان عادی، به خاطر حضور و شرکت در کلاس های تلفیقی صدمه ای ندیده اند (قاسمی ۱۳۹۱). گرچه در تحقیقات مشابه ای که توسط پژوهشگران (علیزاده و کویینی) در استان های دیگر و عنایتی و همکاران در شهرستان ساری انجام یافته است، بیانگر این موضوع که نیازهای آموزشی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس استثنایی بهتر برآورده می شود؛ به عبارتی، مدارس عادی نتوانسته اند حمایت های لازم و مکفی آموزشی را از این دانش آموزان داشته باشند. ولی در پژوهش حاضر این موضوع تایید نگردیده و بر اساس یافته های حاصل از این تحقیق، نیازهای آموزشی دانش آموزان به خوبی تحقق یافته است و این موضوع بیانگر پذیرش آموزش فراگیر از سوی معلمان و دانش آموزان عادی می باشد.

چهارمین سؤال تحقیق: مربوط به میزان موفقیت برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در امور پرورشی و تربیتی دانش آموزان با نیازهای ویژه بوده است.

جدول (شماره ۱۱) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به امور پرورشی

معنی داری	آماره	انحراف معیار $\pm$ میانگین	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	سئوالات پرسشنامه
۰,۰۰۱	۳,۵۹۷	۶۵,۸۳ $\pm$ ۲۴,۱	۰	۴(۱۳,۳)	۹(۳۰)	۱۱(۳۶,۷)	۶(۲۰)	فعالیت های پرورشی موجب شادابی و نشاط آنان می شود.
۰,۰۰۱	۴,۷۳۸	۷۰ $\pm$ ۲۳,۱	۰	۳(۱۰)	۷(۲۳,۳)	۱۳(۴۳,۳)	۷(۲۳,۳)	فعالیت های پرورشی جذاب و لذت بخش می باشد.
۰,۰۰۱	۴,۷۰۹	۷۱,۶۶ $\pm$ ۲۵,۲	۰	۴(۱۳,۳)	۵(۱۶,۷)	۱۲(۴۰)	۹(۳۰)	فعالیت های پرورشی را با علاقه و رغبت انجام می دهند.
۰,۰۰۱	۳,۵۲۵	۶۵ $\pm$ ۲۳,۳	۰	۴(۱۳,۳)	۹(۳۰)	۱۲(۴۰)	۵(۱۶,۷)	امور پرورشی با توان و استعداد دانش آموزان با نیازهای ویژه متناسب سازی شده
۰,۰۰۱	۳,۸۹۰	۷۰ $\pm$ ۲۸,۱	۱(۳,۳)	۳(۱۰)	۷(۲۳,۳)	۹(۳۰)	۱۰(۳۳,۳)	علاقتمند به شرکت در گروه های فرهنگی - هنری می باشند
۰,۰۰۱	۴,۷۲۱	۶۸,۵ $\pm$ ۲۱,۴						نمره کل پرسشنامه

جدول فوق از پنج سؤال جزئی تشکیل شده است که پس از تجزیه و تحلیل لازم نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد موفقیت برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در امور پرورشی و تربیتی دانش آموزان با نیازهای ویژه $۶۸,۵ \pm ۲۱,۴۶$ بیشتر از ۵۰ درصد و معنادار است و انتظارات برآورده شده است.

مصاحبه با والدین نشان داد که فعالیت های پرورشی، علاوه بر تنوع، انعطاف پذیری و ایجاد شور و اشتیاق به مشارکت فعال دانش آموزان با نیازهای ویژه اهتمام داشته است. برنامه های پرورشی مدارس پذیرا با اجرای برنامه های گروهی و مفرح در قالب گروه های همخوانی، نمایش، سرود و نیز اجرای فعالیت های جمعی از قبیل برگزاری نماز جماعت و مراسم دعا و شرکت دانش آموزان در مراسم ملی و مذهبی، بر ایجاد روحیه ی تفاهم و همدلی بین دانش آموزان با نیازهای ویژه با همسالان عادی، گردیده است. پنجمین سؤال تحقیق: مربوط به میزان کمک برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر به دانش آموزان با نیازهای ویژه در امر یادگیری مهارت تصمیم گیری و حل مساله می باشد.

جدول (شماره ۱۴) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به مهارت تصمیم گیری

معنی داری	آماره T تک نمونه ای	انحراف معیار $\pm$ میانگین	ماکزیمم	مینیمم	معلمان	پرسش تحقیق
۰,۰۰۱	۱۷,۱۱۵	۷۶,۲۶ $\pm$ ۱۶,۰۲	۱۰۰	۳۱,۲۵	عادی	یادگیری مهارت تصمیم گیری و حل مساله
۰,۰۰۱	۳۱,۲۶۴	۷۶,۵۶ $\pm$ ۱۵,۴۸	۱۰۰	۴۳,۷۵	رابط	
۰,۰۰۱	۲۰,۳۱۶	۷۶,۳۴ $\pm$ ۱۵,۸۲	۱۰۰	۳۱,۲۵	کل	

نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد موفقیت برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در یادگیری مهارت تصمیم گیری و حل مساله به دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا $۷۶,۳۴ \pm ۱۵,۸۲$ بیشتر از ۵۰ درصد و انتظارات برآورده شده است.

در نتایج مصاحبه، والدین دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا هم اظهار می کردند آموزش فرزندانشان در مدارس تلفیقی کمک شایانی به مهارت تصمیم گیری های منطقی و عقلانی آنان کرده است.

ششمین سؤال تحقیق: مربوط به موفقیت برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان با نیازهای ویژه می باشد.

جدول (شماره ۱۷) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به مهارت اجتماعی

پرسش تحقیق	معلمان	مینیم	ماکزیم	معیار $\pm$ میانگین	انحراف	آماره T تک نمونه ای	معنی داری
بهبود مهارت های اجتماعی	عادی	۴۵	۱۰۰	۸۱,۹۷ $\pm$ ۱۴,۲۴	۲۳,۴۴۱	۰,۰۰۰۱	
	رابط	۵۰	۱۰۰	۸۱,۷۵ $\pm$ ۱۴,۱۶	۳۶,۴۹۵	۰,۰۰۰۱	
	کل	۴۵	۱۰۰	۸۱,۹۱ $\pm$ ۱۴,۱۷	۲۷,۴۸۵	۰,۰۰۰۱	

نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد موفقیت برنامه آموزش تلفیقی- فراگیر در بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان با نیازهای ویژه ۸۱,۹۱ $\pm$ ۱۴,۱۷ بیشتر از ۵۰ درصد و معنادار است که نشان می دهد در بُعد بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا انتظارات برآورده شده است. با توجه به نتایج مصاحبه والدین آموزش تلفیقی - فراگیر باعث بالا رفتن مهارت های اجتماعی و تعامل بهتر با سایر افراد و همسالان خود شده است.

هفتمین سؤال تحقیق: مربوط به امکان پوشش تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه را در مدارس پذیرا می باشد.

بررسی های به عمل آمده از آمار دانش آموزان با نیازهای ویژه در آموزش و پرورش استثنایی استان مرکزی از تعداد ۲۰۶ نفر دانش آموزان با نیازهای ویژه در گروه های ناشنوا و نیمه شنوا، نابینا و نیمه بینا و جسمی - حرکتی تعداد ۱۷۹ نفر (۰/۸۷ درصد) در مدارس پذیرا پوشش تحصیلی داده شده اند و تعداد ۲۷ نفر (۰/۱۳ درصد) در مدارس خاص ویژه دانش آموزان استثنایی تحصیل می کنند. دانش آموزانی که در مدارس استثنایی تحصیل می کنند تعداد ۱۴ نفر ناشنوا، ۱۲ نفر نابینا و ۳ نفر معلولیت جسمی شدید که امکان آموزش در مدارس تلفیقی برای اینها وجود ندارد. این دانش آموزان در مقطع ابتدایی می باشند و توسط مربیان متخصص آموزش و پرورش استثنایی علاوه بر آموزش درسی، به دانش آموزان ناشنوا لب خوانی و به دانش آموزان نابینا خط بریل به صورت ویژه آموزش می دهند.

جدول (شماره ۱۸) فراوانی درصد دانش آموزان در مدارس پذیرا و استثنایی

مدارس	فراوانی	درصد
مدارس پذیرا	۱۷۹	۰/۸۷
مدارس استثنایی	۲۷	۰/۱۳
جمع کل	۲۰۶	۰/۱۰۰

هشتمین سؤال تحقیق: مربوط به موفقیت برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس پذیرا می باشد.

$$\text{نرخ پیشرفت تحصیلی یا نرخ قبولی} : 100 \times \frac{\text{پذیرفته شدگان یک پایه ی تحصیلی } a}{\text{شرکت کنندگان در امتحانات این پایه } b}$$

$$\frac{178}{179} \times 100 = 99,44$$

از تعداد ۱۷۹ نفر شرکت کننده در امتحانات سال تحصیلی ۹۹-۱۳۹۸ تعداد ۱۷۸ نفر قبول و تنها یک نفر مردودی شده بودند. لذا نرخ پیشرفت تحصیلی ۹۹,۴۴ درصد می باشد، و به نوعی می توان گفت که تمامی دانش آموزان پیشرفت تحصیلی خوبی داشته اند.

نهمین سؤال تحقیق: مربوط به معلمین رابط، جهت تأثیر پذیر بودن در پیشبرد اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر می باشد.

جدول (شماره ۲۰) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی به نقش معلمان رابط

معنی داری	آماره T تک نمونه ای	انحراف معیار $\pm$ میانگین	ماکزیمم	مینیمم	پرسش تحقیق
۰,۰۰۰۱	۲۴,۷۳۳	۸۳,۲۱ $\pm$ ۱۴,۰۱	۱۰۰	۴۵	نقش معلم رابط در پیشبرد اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر

نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد که دبیران رابط در نقش هدایت و راهنمایی و همچنین تسهیل گر آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه موفق بوده اند. در نتیجه تی تک نمونه ای حاکی از $۸۳,۲۱ \pm ۱۴,۰۱$ می باشد، که بیشتر از ۸۰ درصد و معنادار است و انتظارات برآورده شده است. معلمان رابط در خصوص نیازهای دانش آموزان با نیازهای ویژه آگاهی های لازم را به مدیر، معاونان و سایر کارکنان مدارس تلفیقی ارایه داده اند. در رابطه با تدوین راهبردهای آموزشی و پرورشی مناسب انتقال دانش و مهارت های ضروری به آنان با معلمان مدارس پذیرا همکاری لازم را داشته اند. همچنین بررسی مصاحبه والدین، نتایج حاصله نشان داد که دبیران رابط در نقش هدایت و راهنمایی و همچنین تسهیل در آموزش و کمک به رفع اشکالات درسی دانش آموزان با نیازهای ویژه موفق بوده اند. اکثریت قریب به اتفاق والدین، مایل بودند که فرزندانشان در مدارس پذیرا بصورت تلفیقی - فراگیر آموزش ببینند و درخواست ساعت اضافی تری برای رابط تلفیقی داشتند

دهمین سؤال تحقیق: مربوط به موفقیت آموزش تلفیقی - فراگیر در افزایش تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با سایر دانش آموزان می باشد.

جدول (شماره ۲۳) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به تعامل دانش آموزان

معنی داری	آماره T تک نمونه ای	انحراف معیار $\pm$ میانگین	ماکزیمم	مینیمم	معلمان	پرسش تحقیق
۰,۰۰۰۱	۱۷,۸۸۵	۷۶,۲۰ $\pm$ ۱۵,۲۹	۱۰۰	۳۱,۲۵	عادی	تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با همسالان عادی
۰,۰۰۰۱	۲۹	۷۲,۵ $\pm$ ۱۵,۸۱	۱۰۰	۵۰	رابط	
۰,۰۰۰۱	۱۹,۸۹۱	۷۵,۲۰ $\pm$ ۱۵,۴۷	۱۰۰	۳۱,۲۵	کل	

نتایج آزمون تی تک نمونه ای، مبین موفقیت در بعد افزایش تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با سایر دانش آموزان عادی در مدارس پذیرا $۷۵,۲۰ \pm ۱۵,۴۷$ بیشتر از ۷۵ درصد و انتظارات برآورده شده است.

نتایج مصاحبه والدین نشان می دهد که آموزش تلفیقی - فراگیر منجر به افزایش تعامل دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی شده است . اما گلايه از این داشتند که تعداد زیاد فراگیران عادی باعث بی نظمی در کلاس درس و مانع از اجرای آموزش اثربخش و رسیدگی مطلوب به دانش آموزان با نیازهای ویژه می شود .

جدول (شماره ۲۶) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به تعامل صحیح

پرسش تحقیق	معلمان	مینیمم	ماکزیمم	معیار $\pm$ میانگین	انحراف	آماره T تک نمونه ای	معنی داری
تعامل صحیح و پذیرش همسالان عادی با دانش آموزان با نیازهای ویژه	عادی	۳۱,۲۵	۱۰۰	$۷۸,۷۲ \pm ۱۴,۵۱$		۲۰,۶۶۷	۰,۰۰۰۱
	رابط	۴۳,۵	۱۰۰	$۷۳,۴۳ \pm ۱۷,۲$		۲۶,۹۹۷	۰,۰۰۰۱
	کل	۳۱,۲۵	۱۰۰	$۷۷,۳۰ \pm ۱۵,۴۰$		۲۱,۶۴۳	۰,۰۰۰۱

نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در بُعد تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی خود موفق بوده است . آماره بیانگر $۷۷,۳۰ \pm ۱۵,۴۰$ بیشتر از ۷۷ درصد و معنادار است و انتظارات برآورده شده است

نتایج مصاحبه والدین نشان می دهد که آموزش تلفیقی - فراگیر منجر به ایجاد روابط سالم بین دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی شده و منجر به تعامل بیشتر دانش آموزان با همسالان خود شده است .

یازدهمین سؤال تحقیق: مربوط به موفقیت آموزش تلفیقی - فراگیر در ایجاد تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی خود می باشد .

جدول (شماره ۲۶) میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی معلمان عادی و رابط به تعامل صحیح

پرسش تحقیق	معلمان	مینیمم	ماکزیمم	معیار $\pm$ میانگین	انحراف	آماره T تک نمونه ای	معنی داری
تعامل صحیح و پذیرش همسالان عادی با دانش آموزان با نیازهای ویژه	عادی	۳۱,۲۵	۱۰۰	$۷۸,۷۲ \pm ۱۴,۵۱$		۲۰,۶۶۷	۰,۰۰۰۱
	رابط	۴۳,۵	۱۰۰	$۷۳,۴۳ \pm ۱۷,۲$		۲۶,۹۹۷	۰,۰۰۰۱
	کل	۳۱,۲۵	۱۰۰	$۷۷,۳۰ \pm ۱۵,۴۰$		۲۱,۶۴۳	۰,۰۰۰۱

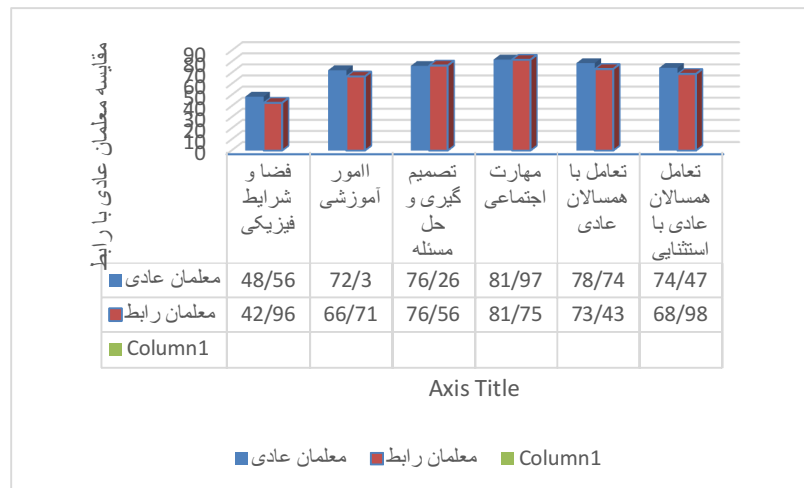
نتایج آزمون تی تک نمونه ای نشان می دهد برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در بُعد تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی خود موفق بوده است . آماره بیانگر $۷۷,۳۰ \pm ۱۵,۴۰$ بیشتر از ۷۷ درصد و معنادار است و انتظارات برآورده شده است

نتایج مصاحبه والدین نشان می دهد که آموزش تلفیقی - فراگیر منجر به ایجاد روابط سالم بین دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی شده و منجر به تعامل بیشتر دانش آموزان با همسالان خود شده است .

مقایسه ابعاد پرسشنامه بین معلمان عادی و رابط

نتایج نشان می دهد از دیدگاه معلمان رابط و عادی میانگین درصد پاسخ دهی شرایط فیزیکی مدارس پذیرا، امور پرورشی و تربیتی دانش آموزان با نیازهای ویژه، یادگیری مهارت تصمیم گیری و حل مساله، بهبود مهارت های اجتماعی دانش آموزان، افزایش تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی، با یکدیگر اختلاف معنادار آماری ندارد. اما میانگین افزایش تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی در معلمان عادی بالاتر از معلمان رابط است. همچنین به طور کلی میانگین نمره کل پرسشنامه در معلمان عادی بالاتر از معلمان رابط و معنادار است. جدول (شماره ۲۷) مقایسه میانگین و انحراف معیار درصد پاسخدهی ابعاد پرسشنامه در دو گروه معلمان رابط و عادی

معنی داری	رابط		بعد پرسشنامه
	عادی	انحراف معیار $\pm$ میانگین	
۰,۰۸۲	۴۸,۵۶ $\pm$ ۲۲,۹۴	۴۲,۹۶ $\pm$ ۱۹,۶۲	شرایط مدارس پذیرا. فیزیکی
۰,۰۸۵	۷۲,۳۰ $\pm$ ۱۸,۶۶	۶۶,۷۱ $\pm$ ۱۹,۳۲	مقوله آموزشی. پرورشی
۰,۰۸۴	۷۶,۲۶ $\pm$ ۱۶,۰۲	۷۶,۵۶ $\pm$ ۱۵,۴۸	مهارت های تصمیم گیری. حل. مساله
۰,۷۷۱	۸۱,۹۷ $\pm$ ۱۴,۲۴	۸۱,۷۵ $\pm$ ۱۴,۱۶	مهارت های اجتماعی
۰,۱۳۵	۷۶,۲۰ $\pm$ ۱۵,۲۹	۷۲,۵۵ $\pm$ ۱۵,۸۱	افزایش تعامل مناسب دانش آموزان با نیازهای ویژه با دانش آموزان عادی
۰,۰۴۲	۷۸,۷۲ $\pm$ ۱۴,۵۱	۷۳,۴۳ $\pm$ ۱۷,۲	تعامل صحیح و پذیرش دانش آموزان با نیازهای ویژه از طرف همسالان عادی
۰,۰۲	۷۴,۴۷ $\pm$ ۱۲,۱۴	۶۸,۹۸ $\pm$ ۱۳,۷۴	جمع کل نمرات پرسشنامه

به طور کلی می توان گفت آموزش تلفیقی - فراگیر براساس اهداف مشخص شده در آیین نامه مربوطه که از سوی سازمان آموزش و پرورش استثنایی صادر گردیده است در استان مرکزی تحقق یافته و فقط در بخشی که مربوط به مناسب سازی فضای فیزیکی مدارس است هنوز مناسب سازی لازم با توجه به معلولیت های و نیازهای دانش آموزان صورت نگرفته که این موضوع به قدمت بالای برخی از مدارس و امکان مناسب سازی مدارس به لحاظ سازه و معماری ساختمان وجود ندارد و در برخی از موارد به دلیل هزینه بر بودن این مناسب سازی میسر نگردیده است .

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر میزان موفقیت و اثربخشی برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در مدارس استان مرکزی بررسی شد . نتایج به دست آمده از یافته ها نشان داد که برنامه آموزش تلفیقی - فراگیر در مدارس پذیرا موفق و اثر بخش بوده است . اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر در چهار زمینه استفاده از فرصت های برابر آموزشی، ایجاد تعامل صحیح با معلم و همسالان، بهبود شاخص های کمی و کیفی آموزش، و کسب آمادگی برای حضور در جامعه به طور نسبی محقق شده بود .

در بین اهداف مذکور بیشترین میزان تحقق مربوط به نقش معلمین رابط ، در پیشبرد اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر می باشد . به عبارتی حضور دبیران رابط در نقش هدایت و راهنمایی و همچنین تسهیل گر آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه در مدارس عادی باعث شده است که دانش آموزان با نیازهای ویژه احساس امنیت بیشتری نمایند و دبیران هم ، اهداف آموزش این دانش آموزان را بهتر به پیش ببرند . اما در مناسب سازی فضا و شرایط فیزیکی در مدارس پذیرا که کمتر از ۵۰ درصد بوده و در این بُعد انتظارات برآورده نشده است . چرا که ساختار مدارس حتی مدارس نوساز هم هنوز امکان استفاده دانش آموزان معلول از فضا و شرایط محیط های آموزشی به وجود نیامده و به این نکته در هنگام طراحی مدارس توجه چندانی نشده است . باید اذعان کرد که هنوز مدارس ما آمادگی و امکانات لازم را برای آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه ندارند و بستر و شرایط موجود مناسب و کافی نیست . هنوز معلمان آموزش های لازم را در مورد نحوه تعامل با این دانش آموزان کسب نکرده اند .

در فرایند پژوهش حاضر ، برنامه آموزش فراگیر نشان داد که آموزش فراگیر، مهارت مشارکت گروهی را به دانش آموزان آموزش می دهد و عملکرد اجتماعی آنان را بهبود می بخشد . وقتی به کودکان معلول جامعه اجازه داده می شود تا در کلاس های همگانی حضور یابند ، احساس نادیده گرفته شدن از سوی جامعه ، در والدین آن ها کاسته می شود .

لیکن تناقض در سیاست ها و بخشنامه های آموزش و پرورش عادی و استثنایی، عدم کارایی معلمان عادی و ندیدن دوره های آموزشی خاص ، تعداد زیاد فراگیران و بی نظمی در کلاس و ... شاید از دیگر آسیب های جدی فراگیر سازی باشند . مدارس زمانی فراگیر هستند که از طریق احترام به تفاوت ها، احترام به سبک های مختلف یادگیری، تنوع در روش ها، برنامه درسی انعطاف پذیر و استقبال از هر کودک با هر ویژگی، در جهت مشارکت کامل ، جامعه پذیری و آموزش با کیفیت حرکت نمایند . هدف کلی آموزش فراگیر، فراهم کردن شانس مشارکت و رفتار برابر برای همه کودکان است . هدف دگرگونی سیستم آموزش و پرورش به نحوی که بتواند آموزش با کیفیت را برای همه فراگیران فراهم نماید . اجرای برنامه های فراگیر سازی آموزش فقط به محیط های آموزشی محدود نمی شود . در صورتی که امروزه اجرای برنامه های فراگیر سازی تنها به یکپارچه سازی مکانی و فیزیکی منحصر نمی شود و این امر از یک طرف مستلزم یکپارچه سازی کارکردی و اجتماعی و همانطور انعطاف پذیری و غنی سازی محیط های

آموزشی متناسب با نیازهای فراگیران و از طرف دیگر ایجاد تعهد در کارگزاران و دست اندرکاران مربوطه جهت به انجام رساندن تلفیق کامل و نیز سوق دادن هرچه بیشتر و کامل تر دانش آموزان دچار معلولیت به سوی مدارس عادی است .

پیشنهادات

الف) پیشنهادات پژوهشی

- ۱- با وجود محدودیت های پژوهش حاضر و خلاء موجود در زمینه پژوهش های مربوط به موفقیت و اثربخشی آموزش فراگیر - تلفیقی ضرورت هر چه بیشتر پژوهش های آینده را در این زمینه مشخص می کند .
- ۲- برای انجام تحقیق با کیفیت تر محققین انجام تحقیق خود را با یک گروه از دانش آموزان انجام دهند.
- ۳- به توجه به همزمانی ویروس کرونا و محدودیت مصاحبه با والدین دانش آموزان با نیازهای ویژه در پژوهش حاضر ، نظرسنجی و مصاحبه با اولیای این دانش آموزان در امر فراگیرسازی ضروری به نظر می رسد.
- ۴- ترویج پژوهش هایی در کشورهایی که در زمینه ی آموزش فراگیر پیشرو بوده اند ، و منعکس نمودن نتایج آن در کشور
- ۵- تحقیق پیرامون موانع موجود برسر راه فراگیرسازی ، ارزیابی و منعکس نمودن نتایج فراگیرسازی در استان هایی که این طرح اجرا شده است .

ب) پیشنهادات کاربردی

- ۱- مناسب سازی فضای فیزیکی ، متناسب با نیازهای دانش آموزان تلفیقی - فراگیر توسط سازمان نوسازی و تجهیز مدارس و رعایت الزامات مناسب سازی فیزیکی دانش آموزان تلفیقی در ساخت مدارس جدید التاسیس
- ۲- از دیدگاه معلمان و مصاحبه با اولیاء حضور معلم رابط در تحقق اهداف آموزش تلفیقی - فراگیر ضروری است ، لذا بهتر است از معلم رابط آموزش دیده و توانمند به عنوان هماهنگ کننده و پیگیری کننده آموزش استفاده شود .
- ۳- آیین نامه ای جهت حمایت از معلمانی که در کلاس خود دانش آموز با نیاز ویژه دارند، تدوین و اجرا شود و در آیین نامه مذکور موارد حمایتی از قبیل کاهش تعداد دانش آموزان در کلاس های پذیرا و حمایت های مالی از معلم به ازای هر دانش آموز با نیاز ویژه و سایر موارد گنجانده شود تا معلمان انگیزه لازم را برای فعالیت بیشتر و بهتر در کلاس داشته باشند.
- ۴- بر طبق نظرات اولیاء در این پژوهش به نظر می رسد که تراکم جمعیت کلاس درس مانع از اجرای آموزش اثربخش و رسیدگی مطلوب به دانش آموزان با نیازهای ویژه می شود. بنابراین ، لحاظ نمودن حضور دانش آموزان با نیازهای ویژه در تراکم کلاسی پیشنهاد می گردد . (کاهش تراکم کلاسی به ازای یک نفر دانش آموز با نیازهای ویژه سه نفر از تراکم کلاسی کاسته شود) .
- ۵- با توجه به نظر اکثریت معلمان عادی (۷۳ درصد) که آموزش خاصی در رابطه با دوره تلفیقی - فراگیر ندیده اند ، اداره آموزش و پرورش استثنایی با همکاری واحد برنامه ریزی و آموزش نیروی انسانی دوره های ضمن خدمت جهت آموزگاران و دبیران عادی ، به منظور آشنایی معلمان با فلسفه و ضرورت فراگیرسازی در جهت بالا بردن آگاهی های آنان در زمینه ویژگی های دانش آموزان با نیازهای ویژه و چگونگی برخورد و آموزش این دانش آموزان ارائه نماید .
- ۶- استفاده از مدرسان متخصص در زمینه آموزش تلفیقی - فراگیر در مراکز تربیت برای واحد فراگیر ، جهت ارائه مفاهیم و شیوه های عملی آموزش دانش آموزان با نیازهای ویژه
- ۷- حمایت های لازم در خصوص تامین نیازهای توانبخشی دانش آموزان از قبیل سمعک ، ویلچر ، تبلت و ..... از طریق سازمان های متولی امر

۸- از آنجایی که افزایش موفقیت طرح آموزش فراگیر به میزان زیادی با متناسب سازی فضای فیزیکی مدارس مجری طرح ارتباط دارد، بنابراین لازم است این طرح حداقل در اولین گام های خودش در مدارس اجرا شود که با فضای متناسب با ویژگی های دانش آموزان دارای نیازهای ویژه را دارد و یا حداقل هزینه اعتباری بتوان فضای موردنظر را متناسب سازی کرد.

منابع

- ۱- ریتال، اتکینسون و دیگران، زمینه های روان شناسی هیلگارد، ترجمه محمد نقی براهنی و دیگران، (۱۳۸۲)، جلد اول، انتشارات رشد
- ۲- ملکی، حسن (۱۳۹۳)، مهارت زندگی ویژه جوانان و نوجوانان، تهران، انتشارات آبیژ
- ۳- غلامحسین زاده، حسن (۱۳۹۴) وضعیت موجود و مطلوب آموزش فراگیر، نشریه تعلیم و تربیت استثنایی، سال پانزدهم
- ۴- بیلر، رابرت، کاربرد روان شناسی در آموزش، (ترجمه پروین کدیور)، انتشارات نشر دانشگاهی تهران ۱۳۷۱
- ۵- محمد پور، احمد، (۱۳۹۲) روش تحقیق کیفی، انتشارات جامعه شناسان، چاپ دوم
- ۶- به پژوه، احمد و کاکایرایی، کیوان و شکوهی یکتا، محسن و لواسانی، غلامعلی، (۱۳۸۷) مقایسه نگرش معلمان رابط و عادی دانش آموزان کم شنوا به اثر بخشی برنامه های آموزش تلفیقی، فصلنامه پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، سال هشتم، شماره سه، ۲۹۵-۳۰۶
- ۷- حبیبی، زهرا (۱۳۷۹) نیازهای عاطفی - روانی کودکان دبستانی و نقش معلمان در تأمین آن نیازها، مجله پژوهش علوم انسانی، شماره ۱ و ۲ پاییز و زمستان ۱۳۷۹
- ۸- عاشوری، محمد و جلیل آبکنار، سمیه (۱۳۹۲)، از عادی سازی تا آموزش فراگیر، فصلنامه تعلیم و تربیت استثنایی، سال سیزدهم، شماره چهار
- ۹- عنایتی، ترانه و ضامنی، فرشیده و بهنام فر، رضا و فلاح، فریبا (۱۳۸۹) میزان موفقیت آموزش فراگیر کودکان استثنایی از دیدگاه معلمان دوره ابتدایی شهرستان ساری، فصلنامه راهبردهای آموزش، دوره ۴، شماره چهار، زمستان ۱۳۹۰، صفحات ۱۸۳-۱۸۸
- ۱۰- صالح پور، یگانه و ادیب سرشکی، نرگس، میزان پذیرش دانش آموزان دارای اختلالات شنیداری توسط همسالان در مدارس تلفیقی و غیر تلفیقی شهر تهران
- ۱۱- خضری، آناهیتا، مقاله، (۱۳۹۱) آموزش مهارت های اجتماعی به دانش آموزان با نیازهای ویژه در نظام آموزش فراگیر، تعلیم و تربیت استثنایی، فروردین ۱۳۹۱ ص ۷۸ تا ۸۴
- ۱۲- قاسمی، معصومه، مقاله، (۱۳۹۱) تلفیق کودکان استثنایی / اصول، مزایا و روش ها، تعلیم و تربیت استثنایی، آذر ۱۳۹۱، شماره ۱۱۱ صفحات ۷۳ تا ۸۳
- ۱۳- سازمان جهانی بهداشت. (۱۳۷۹). (ترجمه ربابه نوری قاسم آبادی و پروانه محمدخانی). برنامه آموزش مهارت های زندگی. تهران: سازمان بهزیستی کشور: معاونت امور فرهنگی و پیشگیری.
- ۱۴- نوظهوری، رامین، مقاله، آسیب شناسی آموزش فراگیر در آموزش و پرورش، مجله تعلیم و تربیت استثنایی، شماره ۹۷، دیماه ۱۳۸۸
- ۱۵- باباپورخیرالدین، جلیل؛ رسول زاده طباطبایی، سیدکاظم؛ اژه ای، جواد؛ فتحی آشتیانی، علی (۱۳۸۲). بررسی رابطه شیوه های حل مسئله و سلامت روانشناختی دانشجویان، مجله علمی- پژوهشی روانشناسی، سال هفتم، شماره ۲۵، ص ۱۶
- ۱۶- کابینی مقدم، سیاحی، خلخالی، بررسی زمینه های توسعه آموزش فراگیر و موانع اجرای آن، فصلنامه روانشناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی تنکابن، پاییز ۱۳۸۸، سال اول، شماره ۱
- ۱۷- ادیب سرشکی، نرگس و صالحپور، یگانه، پذیرش همسالان از دانش آموزان دارای اختلالات در مدارس تلفیقی و غیر تلفیقی (عادی) شهر تهران ۱۳۸۴

- ۱۸- ادیب سرشکی، نرگس و صالحپور، یگانه، پذیرش دانش آموزان دارای اختلالات شنیداری توسط همسالان در مدارس تلفیقی و غیرتلفیقی (عادی)، فصلنامه علمی پژوهشی توانبخشی، بهار و تابستان ۸۳
- ۱۹- حبیبی، حسن و دکتر داودی، ارزیابی اثربخشی طرح آموزش تلفیقی-فراگیر، رابطه برخی عوامل و بررسی راهبردهای ارتقای آن، فصلنامه کودکان استثنایی، سال نوزدهم، شماره ۴، ۱۳۹۸
- ۲۰- حسن زاده، اسماعیلی شاد و سلیمانپور، تاثیر برنامه های پرورشی بر جامعه پذیری دانش آموزان دوره ابتدایی، مجله جامعه شناسی آموزش و پرورش، شماره ۶ بهار و تابستان ۹۷، شماره ۶-۷۸
- ۲۱- احمدوند، محمد علی، آشنایی با فعالیت های تربیتی و اجتماعی، نشر پیام نور، (۱۳۷۴)

۱-Rawls، J.(۱۹۷۱) . A Theoy of Justice . Cambridge ،MA : Harvard University press.

۲- Fiji N. Promoting inclusive education to achieve quality education for all implementing the forum basic education action plan. France; Pacific Workshop on Inclusive Education. ۲۰۰۶

۳- Ebrahimi AA. Inclusive education: Features and advantages. Except Educ. ۲۰۰۶

۴- Stubbs, S. , & Lewis, I. (۲۰۰۸). Inclusive Education, Where there are few resources. Oxford: Atlas Alliance

۵- Unianu, E.M. (۲۰۱۲). Teachers' attitudes towards inclusive education. Procedia - Social and Behavioral Sciences, ۳۳ (۲۹) ۹۰۰-۹۰۴.

۶-Ebrahimi AA. Inclusive education: Features and advantages. Except Educ. ۲۰۰۶

۷-Fiji N. Promoting inclusive education to achieve quality education for all implementing the forum basic education action plan. France; Pacific Workshop on

This document was created with the Win2PDF "print to PDF" printer available at <http://www.win2pdf.com>

This version of Win2PDF 10 is for evaluation and non-commercial use only.

This page will not be added after purchasing Win2PDF.

<http://www.win2pdf.com/purchase/>